

Continuing Education. Series «Pedagogy. Psychology». №4. S. 77-85. [in Ukrainian]

6. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 29.08.2024 №1225 «Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity» [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 29 August 2024 №1225 «On the approval of the professional standard «Teacher of a general secondary education institution»]. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> [in Ukrainian]

7. Novak, I. (2021). Interaktyvni metody navchannia inozemnykh mov u zakladakh vyshchoi osvity [Interactive methods of teaching foreign languages in higher education institutions]. Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy. № 32. vol.1. S. 121-125. [in Ukrainian]

8. Pavlova, O. (2023). Pidkhody do navchannia inozemnoi movy u ZVO v umovakh dystantsiinosti [Approaches to foreign language teaching in higher education institutions in a distance learning environment]. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and general education. № 87. S.161-166. [in Ukrainian]

9. Podoliak, M. (2022). Porivnialnyi analiz tradytsiinoho, dystantsiinoho ta zmishanoho navchannia anhliiskoi movy u ZVO [Comparative analysis of traditional, distance and blended learning of English in higher education

institutions]. Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal. № 4. S.87–97. [in Ukrainian]

10. Yunina, O. (2024). Innovatsiini tekhnolohii vykladannia inozemnykh mov u zakladakh zahalnoi serednoi ta vyshchoi osvity : navchalno-metodychnyi posibnyk [Innovative technologies for teaching foreign languages in general secondary and higher education institutions: teaching manual]. Poltava. 169 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ТЕРЛЕЦЬКА Любов – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов і методик їх навчання Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: реалізація традиційних та інноваційних методик навчання іноземних мов майбутніх учителів початкової школи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

TERLETSKA Liubov – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of Foreign language and Methodology department, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University.

Scientific interests: implementation of traditional and innovative methods of teaching foreign languages of future primary school teachers.

Стаття надійшла до редакції 29.07.2025 р.

Стаття прийнята до друку 14.08.2025 р.

УДК 378:37.011.3-051:373.3:37.091.33-027.22

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-220-300-307

УСАТОВА Ірина –

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри спортивних ігор
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9485-6111>
e-mail: usat_ova@ukr.net

ПУСТОВАЛОВ Віталій –

кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри спортивних ігор
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3737-7381>
e-mail: v_pustovalov@vu.cdu.edu.ua

КОРОЛЬ Тетяна –

старший викладач кафедри спортивних ігор
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0248-324X>
e-mail: korolta88@vu.cdu.edu.ua

СУПРУНОВИЧ Вікторія –

кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри спортивних ігор
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0238-5066>
e-mail: viktoryS1987@ukr.net

ХАЛЯВКА Роман –

викладач кафедри спортивних ігор
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0502-3791>
e-mail: rojahroma@vu.cdu.edu.ua

ФОРМУВАННЯ ОРТОПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглянуто проблему формування ортопедagogічної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в умовах трансформації сучасної системи освіти України. Підкреслено, що одним із ключових завдань підготовки фахівців є здатність організовувати фізкультурно-оздоровчу діяльність з урахуванням особливостей учнів, попереджати ризик травматизму та забезпечувати їх гармонійний розвиток. Визначено, що важливою складовою професійної підготовки виступає формування інтегративної ортопедagogічної компетентності, яка поєднує систему спеціальних знань, практичних умінь, ціннісних орієнтацій і особистісних якостей. Обґрунтовано значення ігрових технологій як ефективного засобу підвищення мотивації студентів, активізації їхньої пізнавальної діяльності та наближення навчального процесу до майбутньої професійної практики. Окреслено провідні функції рухливих і спортивних ігор у профілактиці та корекції порушень опорно-рухового апарату, зокрема розвиток м'язового апарату, формування правильної постави, стимулювання сенсоромоторної інтеграції та соціалізація учнів з особливими освітніми потребами. Показано можливості адаптації ігор до індивідуальних фізичних можливостей школярів завдяки використанню варіативних правил, легшого інвентарю та спеціально організованих методів. Зазначено, що включення ігрових технологій у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури забезпечує розвиток їхніх умінь діагностувати фізичний стан учнів, добирати адекватні вправи, організовувати безпечне освітнє середовище й застосовувати реабілітаційно-корекційні підходи. Наголошено, що ефективність формування компетентності залежить від інтеграції теоретичної та практичної підготовки, індивідуалізації завдань і створення здоров'язбережувального середовища. Зроблено висновок, що ігрові технології виступають гнучким інструментом професійної підготовки, сприяють розвитку креативності, комунікативних навичок та готовності до роботи в інклюзивному середовищі, що відповідає сучасним запитам Нової української школи.

Ключові слова: ортопедagogіка, компетентність, учитель фізичної культури, ігрові методи, профілактика, професійна підготовка, рухливі ігри, спортивні ігри.

USATOVA Iryna –

Ph. D in Pedagogy,

Senior Teacher at the Department of Sports Games

Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9485-6111>

e-mail: usat_ova@ukr.net

PUSTOVALOV Vitaliy –

Ph. D in Physical Education and Sports,

Associate Professor at the Department of Sports Games

Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3737-7381>

e-mail: v_pustovalov@vu.edu.ua

KOROL Tatyana –

Senior Teacher at the Department of Sports Games

Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0248-324X>

e-mail: korolta88@vu.edu.ua

SUPRUNOVYCH Victoria –

Ph. D in Physical Education and Sports,

Associate Professor at the Department of Sports Games

Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0238-5066>

e-mail: viktoryS1987@ukr.net

KHALYAVKA Roman –

lecturer at the Department of Sports Games

Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0502-3791>

e-mail: rojahroma@vu.edu.ua

FORMATION OF ORTHOPEDAGOGICAL COMPETENCE OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS BY MEANS OF GAME TECHNOLOGIES

The article considers the problem of forming orthopedagogical competence of future physical education teachers in the context of the transformation of the modern education system of Ukraine. It is emphasized that one of the key tasks of training specialists is the ability to organize physical education and health activities taking into account the characteristics of students, prevent the risk of injuries, and ensure their harmonious development. It has been determined that an important component of professional training is the formation of integrative orthopedic competence, which combines a system of special knowledge, practical skills, value orientations, and personal qualities. The importance of gaming technologies as an effective means of increasing students' motivation, activating their cognitive activity, and bringing the educational process closer to future professional practice is substantiated. The leading functions of outdoor and sports games in the prevention and correction of musculoskeletal disorders are outlined, in particular the development of the muscular system, the formation of correct posture, the stimulation of sensorimotor integration, and the socialization of students with special educational needs. The possibilities of adapting games to the individual physical capabilities of schoolchildren through the use of variable rules, lightweight equipment, and specially organized methods are shown. It is noted that the inclusion of gaming technologies in the professional training of future physical education teachers ensures the development of their skills to diagnose the physical condition of students, select adequate exercises, organize a safe educational environment, and apply rehabilitation and correctional approaches. It is emphasized that the effectiveness of competence formation depends on the integration of theoretical and practical training, individualization of tasks, and the creation of a health-preserving environment. It was concluded that gaming technologies act as a flexible tool for professional training, contribute to the development of

creativity, communication skills, and readiness to work in an inclusive environment that meets the modern needs of the New Ukrainian School.

Key words: *orthopedics, competence, physical education teacher, game methods, prevention, professional training, outdoor games, sports games.*

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасна система освіти в Україні перебуває у процесі трансформації, що зумовлено потребою підготовки конкурентоспроможних, професійно мобільних та творчих фахівців, здатних ефективно реалізовувати завдання Нової української школи. У цьому контексті особливого значення набуває якість підготовки майбутніх учителів фізичної культури, адже саме вони покликані формувати у школярів не лише стійку мотивацію до здорового способу життя, а й забезпечувати профілактику та корекцію можливих відхилень у фізичному розвитку.

Важливою складовою професійної підготовки є формування ортопедагогічної компетентності. Її наявність дає змогу здійснювати навчально-виховний процес з урахуванням індивідуальних особливостей школярів, організовувати фізкультурно-оздоровчу діяльність без ризику травматизму та сприяти гармонійному розвитку особистості.

Одним із перспективних напрямів удосконалення цього процесу є використання ігрових технологій, які завдяки своїй доступності, емоційності та інтерактивності забезпечують високу мотивацію студентів, стимулюють їхню пізнавальну активність та дозволяють наблизити навчання до майбутньої професійної практики.

Актуальність порушеної проблеми зумовлена кількома чинниками. По-перше, зростає кількість дітей із порушеннями опорно-рухового апарату, що потребує від учителя спеціальних знань та умінь щодо їх фізичного виховання. По-друге, традиційні підходи до підготовки педагогічних кадрів часто орієнтовані на репродуктивне засвоєння знань, що не забезпечує належного рівня практичної готовності до роботи в умовах інклюзивної та масової школи. По-третє, застосування ігрових технологій як інноваційного освітнього інструменту дозволяє інтегрувати навчальний і виховний процес, розвивати в студентів емпатію, комунікативні навички, здатність до прийняття педагогічних рішень у нестандартних ситуаціях.

Таким чином, використання ігрових технологій у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури є ефективним засобом формування їхньої ортопедагогічної компетентності, що відповідає сучасним запитам суспільства та потребам системи освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Ігрові технології у професійній освіті досліджують О. Пометун та Л. Пироженко, наголошуючи на їхній здатності розвивати критичне мислення, комунікативні навички та здатність до нестандартного вирішення завдань. Питання професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури розглядають такі науковці, як О. Дубогай, М. Лук'янова, В. Платонов, які підкреслюють необхідність інтеграції медико-біологічних знань з педагогічними вміннями [7, с. 17].

У сучасній педагогічній науці ортопедагогіка визначається як галузь спеціальної педагогіки, що вивчає закономірності розвитку, навчання та виховання дітей із ураженнями опорно-рухового апарату та розробляє спеціальні педагогічні методики їх соціалізації й інтеграції в освітній простір.

Л. Сущенко у своїх працях досліджує професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури та методичні аспекти роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, акцентуючи на формуванні у студентів компетентностей, пов'язаних із застосуванням ортопедагогічних принципів. А. Колупаєва визначає ортопедагогіку як складову інклюзивної освіти, підкреслюючи важливість спеціально організованих методів навчання і фізичного виховання для дітей з ОРА [4; 8].

Дослідженню проблеми професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації приділялася належна увага, зокрема, висвітлено такі її сторони: понятійний апарат підготовки фахівців з фізичної реабілітації (О.М. Ващеба, Г.Е. Верич, О.Д. Дубогай, Т.Ю. Круцевич, В.М. Мухін, В.П. Мурза, С.М. Попов, Є.Н. Приступа); загальні питання професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах (Т.М. Бугеря, Л.Б. Волошко, А.М. Герцик, Т.В. Д'яченко, І.П. Зенченков, В.О. Кукса, О.І. Міхеєнко, О.В. Погонцева, М.Я. Романишин, А. Ризик, Л.П. Сущенко); особливості відновлення стану здоров'я та втрачених функцій організму людини засобами фізичної реабілітації (І.М. Башкін, Т.В. Бойчук, О.М. Ващеба, А.С. Вовканич, Т.В. Д'яченко, Ю.О. Лянной, О.К. Марченко, В.М. Мухін) [1]. Деякі автори відзначають успішне використання рухливих ігор при окремих захворюваннях, наприклад, опорно-рухового апарату [5, с. 196].

Однак, попри наявність наукових праць, питання системного формування ортопедагогічної компетентності саме у майбутніх учителів фізичної культури засобами ігрових технологій залишається недостатньо розробленим.

Мета дослідження: дослідити особливості формування ортопедагогічної компетентності майбутніх учителів фізичної культури, визначити роль ігрових технологій у процесі професійної підготовки.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність та структуру поняття «ортопедагогічна компетентність» у контексті професійної діяльності вчителя фізичної культури.

2. Проаналізувати можливості рухливих і спортивних ігор у профілактиці та корекції порушень опорно-рухового апарату.

3. Визначити роль ігрових технологій у формуванні ортопедагогічної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ортопедичні порушення – це порушення фізичного розвитку, що трапляються найчастіше. Вони зазвичай впливають на опорно-рухову або

центральною нервову систему й обмежують рухливість і пересування. Серед них уроджені порушення (наприклад, клишоногість), розлади внаслідок хвороб (наприклад, туберкульозу) та порушення через інші причини (неврологічні проблеми, церебральний параліч, ампутації тощо) [4, с. 172].

Ортопедагогічна компетентність є інтегративною професійною якістю, що поєднує систему спеціальних знань, практичних умінь, ціннісних орієнтацій та особистісних якостей, необхідних для ефективної роботи з учнями, які мають порушення опорно-рухового апарату чи інші особливі освітні потреби, пов'язані з фізичним розвитком. Її сутність полягає у здатності фахівця забезпечити комплексний педагогічний та реабілітаційний супровід дитини, використовуючи засоби фізичної культури для зміцнення здоров'я, розвитку рухових якостей та інтеграції в колектив.

У структурі ортопедагогічної компетентності поєднуються когнітивний компонент, що передбачає ґрунтовні знання з анатомії, фізіології, ортопедії, методики адаптивних фізичних вправ та інклюзивної педагогіки; операційно-діяльнісний компонент, який охоплює практичні вміння діагностувати фізичний стан учнів, підбирати й адаптувати вправи, організовувати безпечне середовище та застосовувати реабілітаційні методи; мотиваційно-ціннісний компонент, що відображає готовність до роботи з дітьми з особливими потребами, емпатію, гуманістичне ставлення та усвідомлення соціальної значущості цієї діяльності; а також рефлексивно-аналітичний компонент, який забезпечує здатність педагога аналізувати власну діяльність, прогнозувати результати та вносити необхідні корективи.

Зміст ортопедагогічної компетентності в професійній підготовці вчителів фізичної культури охоплює як засвоєння теоретичних основ, так і опанування практичних методів, що дозволяють інтегрувати корекційно-реабілітаційний підхід у навчальний процес. Формування цієї компетентності в умовах закладів вищої освіти потребує міждисциплінарної інтеграції, поєднання знань із медицини, психології та педагогіки, активного використання практико-орієнтованих методів навчання, зокрема ігрових та спортивно-рухових технологій.

Таким чином, ортопедагогічна компетентність є важливою складовою професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, оскільки визначає їхню здатність працювати в інклюзивному освітньому середовищі та сприяти гармонійному фізичному й соціальному розвитку кожної дитини незалежно від її фізичних можливостей.

Одним із дієвих засобів її формування є *ігрові технології*, які сприяють одночасному розвитку рухової активності та корекційно-оздоровчих навичок.

Сутність ігрових технологій полягає у використанні структурованих ігрових ситуацій, які моделюють реальні умови професійної діяльності вчителя та сприяють формуванню здатності

поєднувати фізичні вправи з корекційними завданнями [7].

Спортивні та рухливі ігри, включені у підготовку студентів, сприяють формуванню навичок корекційної спрямованості занять.

Спортивні ігри, адаптовані для реабілітаційної фізичної культури – це модифіковані варіанти класичних видів спорту, розроблені з урахуванням фізичних можливостей, стану здоров'я та реабілітаційних цілей учасників.

Вони є однією з найбільш поширених і водночас універсальних форм рухової діяльності, що поєднує фізичні вправи з ігровими діями, емоційною насиченістю та соціальною взаємодією. Їхня характеристика визначається кількома ключовими параметрами: по-перше, це наявність чітко регламентованих правил, які встановлюють межі ігрової взаємодії; по-друге, колективний характер, що формує навички співпраці, лідерства, комунікації; по-третє, варіативність рухів, яка стимулює розвиток координаційних здібностей, просторової орієнтації, реактивності та витривалості. З педагогічної точки зору спортивні ігри виступають ефективним засобом всебічного розвитку школярів, оскільки впливають не лише на фізичну сферу, але й на пізнавальні процеси, емоційний стан і соціальну інтеграцію.

Можливості спортивних ігор у профілактиці порушень опорно-рухового апарату пов'язані з їхньою багатофункціональністю. Рухова різноманітність, притаманна іграм з м'ячем, сприяє формуванню правильних рухових стереотипів і гармонійному розвитку м'язової системи, що, своєю чергою, створює основу для підтримання правильної постави та профілактики сколіозу, кіфозу й інших деформацій хребта. Постійні зміни темпу, напрямку рухів, поєднання стрибкових і бігових вправ сприяють розвитку м'язово-зв'язкового апарату, покращенню стабільності суглобів, підвищенню гнучкості й витривалості, що є вагомим чинником у зниженні ризику функціональних порушень. Окремо слід відзначити роль ігор у профілактиці гіпокінезії, яка є однією з причин формування слабкості м'язового корсета у дітей та підлітків.

Корекційний потенціал спортивних ігор проявляється у можливості адаптації їхнього змісту до індивідуальних особливостей учнів із наявними порушеннями опорно-рухового апарату. За умови педагогічно обґрунтованої організації вправ та дозування навантажень ігри можуть виконувати функцію корекційно-реабілітаційного засобу: вправи з м'ячем сприяють розвитку дрібної моторики та координації, командні дії стимулюють сенсомоторну інтеграцію та орієнтацію в просторі, а рухові завдання, що потребують рівноваги, допомагають компенсувати порушення постави й дисбаланс м'язових груп. У практиці фізичного виховання ефективним є використання модифікованих варіантів ігор із полегшеним інвентарем, спрощеними правилами та чітким інструктажем, що дозволяє включати в активну діяльність учнів із різними функціональними можливостями.

Волейбол, наприклад, можна адаптувати для формування правильної постави та розвитку м'язів плечового пояса і спини шляхом використання передач м'яча над головою в положенні з прямою спиною і контролем вертикалі тіла. *Сидячий волейбол*, виконується сидячи на підлозі, використовується менший за розміром та вагою м'яч.

Баскетбол, окрім розвитку координації та швидкості, може сприяти зміцненню м'язового корсету, якщо кидки в кільце поєднувати з попередніми вправами на витягування хребта. *Адаптивний баскетбол*, може виконуватися у візках або з нижчим кільцем, легшими м'ячами.

Футбол ефективний у профілактиці плоскостопості, якщо проводити ведення м'яча босоніж на м'якому покритті або виконувати вправи з перекошуванням м'яча різними частинами стопи. *Міні-футбол з адаптацією*, менше поле, легший м'яч, обмеження за інтенсивністю гри.

У гандболі можна відпрацьовувати симетричне положення плечей під час передач у стрибку, що допомагає у корекції асиметрії тулуба. Бадмінтон дає можливість тренувати рівновагу та плечовий пояс за рахунок чергування подач і прийомів волана різними руками.

Методичні рекомендації передбачають ретельний добір ігор та вправ залежно від результатів діагностики постави і стану опорно-рухового апарату учнів; контроль техніки виконання, щоб уникнути неправильної моторики; дозування навантаження та чергування інтенсивних і менш активних етапів; створення мотиваційно привабливих умов, зокрема через елементи змагання, творчі завдання та командну взаємодію.

Таким чином, спортивні ігри є потужним інструментом формування здатності до роботи в інклюзивному середовищі. Їх системне та методично грамотне використання у навчальному процесі забезпечує розвиток професійних умінь і навичок, необхідних для ефективної профілактики та корекції порушень опорно-рухового апарату в учнів, сприяючи збереженню й зміцненню їхнього здоров'я.

Рухливі ігри є ефективним засобом удосконалення педагогічної майстерності у сфері ортопедагогіки, оскільки вони поєднують навчально-пізнавальну та оздоровчо-реабілітаційну функції, сприяючи розвитку як теоретичних знань, так і практичних умінь студентів. Вони займають провідне місце як у фізичному вихованні, так і в процесі фізичної реабілітації, рекреації, дозволяючи на високому емоційному рівні ефективно вирішувати лікувальні та виховні завдання. Рухливі ігри володіють високим оздоровчим і виховним потенціалом [2, с. 10]. Власне, гра дозволяє ненав'язливо вирішувати безліч корекційно-розвивальних завдань, ініціюючи активність самих дітей (на даному етапі розвитку спеціальної освіти рухливі ігри є базою для існування таких корекційних методик, як: сенсорно-інтегративна терапія, нейрокорекція та інші) [3; 10, с. 36].

Для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату рухливі ігри мають особливе значення,

оскільки вони поєднують лікувально-оздоровчий, розвивальний і соціалізуючий ефекти. Заняття рухливими іграми дають можливість нормалізувати рухливість нервових процесів, розвивають увагу, пам'ять, ініціативу, волюві якості, сприйняття просторової і часової орієнтації, зміцнюють серцево-судинну і дихальну системи, активізують обмін речовин, розвивають руховий апарат. Їхній вплив виявляється на кількох рівнях [6, с. 38].

По-перше, у *фізіологічному аспекті* рухливі ігри сприяють активізації м'язової діяльності, розвитку й укріпленню м'язово-зв'язкового апарату, покращенню кровообігу та обміну речовин. За рахунок різнопланових рухів (біг, кидки, ловіння, рівновага, пересування з опорою) відбувається стимуляція пропріоцептивної та вестибулярної систем, що допомагає компенсувати рухові обмеження. Для дітей із деформаціями хребта та порушеннями постави ігри з включенням елементів коригувальної гімнастики сприяють формуванню симетричної активності м'язів тулуба та розвитку правильної динамічної постави.

По-друге, у *психомоторному аспекті* рухливі ігри допомагають удосконалити координаційні здібності, швидкість реакції, просторову орієнтацію. Виконання рухів у змінних умовах вчить дитину адаптуватися до нових ситуацій, розвиває гнучкість і пластичність рухових програм, що особливо важливо при церебральному паралічі, невромускулярних порушеннях та обмеженнях рухливості суглобів.

По-третє, у *психоемоційному та соціальному аспектах* ігри мають потужний мотиваційний вплив: вони формують позитивне ставлення до фізичної активності, знижують рівень тривожності, створюють ситуацію успіху, розвивають впевненість у власних можливостях. Колективна форма діяльності сприяє соціалізації, розвитку навичок співпраці, комунікації, формуванню толерантності й відчуття належності до групи, що особливо значуще для дітей із особливими освітніми потребами.

Важливо підкреслити, що ефективність рухливих ігор у роботі з дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату залежить від *педагогічної адаптації*: правильного добору вправ, дозування навантаження, використання полегшеного інвентарю, зміни правил та організаційних форм. Адаптовані варіанти ігор (наприклад, ігри сидячи, з опорою, з використанням допоміжних засобів) дозволяють включити до активної діяльності навіть тих дітей, які мають значні рухові обмеження.

Отже, рухливі ігри для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату виступають універсальним засобом профілактики та корекції, забезпечуючи зміцнення фізичного стану, розвиток психомоторних здібностей і соціально-емоційну інтеграцію. Вони поєднують лікувально-реабілітаційний та освітній ефекти, що робить їх невід'ємним елементом інклюзивної фізичної культури.

Приклади *рухливих ігор з корекційною спрямованістю*, які можна застосовувати у роботі з

дітьми, що мають різні порушення опорно-рухового апарату:

1. *Естафета з рівновагою* – розвиток стабілізуючих м'язів спини та ніг.

2. *Передай м'яч над головою* – зміцнення плечового поясу та формування правильної постави.

3. *Паровозик* – розвиток командної взаємодії, рівноваги та координації.

4. *Стрибки по колу* – профілактика плоскостопості та розвиток пружності стоп.

5. *Ходіння по доріжці* – корекція рівноваги, розвиток дрібних м'язів стопи.

6. *М'яч у кільце* – розвиток точності рухів і просторової орієнтації.

7. *Смуга перешкод* – розвиток гнучкості, сили та витривалості з елементами координації.

8. *Знайди свій колір* – стимуляція швидкості реакції, уваги та орієнтації в просторі.

Використання рухливих ігор у процесі підготовки дозволяє моделювати ситуації, наближені до реальних умов роботи з учнями, які мають порушення опорно-рухового апарату, що дає змогу майбутнім фахівцям відпрацьовувати навички адаптації вправ, регулювання фізичного навантаження та організації безпечного середовища. В рухливих розвагах можуть приймати участь гравці різного рівня фізичної і технічної підготовленості, різні за віком і статтю. Завдяки ігровій формі навчання студенти отримують можливість опановувати методи корекційно-реабілітаційної роботи в невимушеній атмосфері, що підвищує їхню мотивацію, розвиває креативність і комунікативні здібності. Водночас рухливі ігри стимулюють активне включення всіх учасників у навчальний процес, сприяють розвитку емпатії, командної взаємодії та вмінню швидко ухвалювати педагогічні рішення [9, с. 20].

Педагогічні умови ефективності формування ортопедагогічної компетентності засобами рухливих ігор передбачає:

1. Мотиваційно-ціннісне забезпечення освітнього процесу – формування в студентів усвідомленого ставлення до значення ортопедагогічної компетентності у професійній діяльності, стимулювання інтересу до використання рухливих ігор як інструменту профілактики та корекції порушень у дітей.

2. Інтеграцію теоретичної і практичної підготовки – поєднання знань з педагогіки, ортопедії, фізіології та методики фізичного виховання з практичними навичками організації рухливих ігор для різних категорій школярів.

3. Добір рухливих ігор з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів – адаптація ігрових завдань до рівня фізичного розвитку, стану здоров'я, наявності порушень опорно-рухового апарату.

4. Використання інтерактивних ігрових технологій – моделювання педагогічних ситуацій, організація ігрових тренінгів, застосування командних ігор, що формують у майбутніх учителів комунікативні, організаторські та корекційні вміння.

5. Забезпечення здоров'язбережувального середовища – створення безпечних умов для проведення рухливих ігор, навчання студентів правилам запобігання травматизму та методам надання першої допомоги.

6. Поступовість і системність формування компетентності – організація освітнього процесу на засадах поетапного ускладнення завдань: від простих рухливих ігор до комплексних корекційно-оздоровчих ігрових програм.

Отже, ігрові технології відіграють важливу роль у формуванні професійної готовності, оскільки вони створюють умови для активного, емоційно насиченого та практично орієнтованого навчання, що забезпечує інтеграцію теоретичних знань і практичних умінь. Сутність цього підходу полягає у використанні різноманітних ігор – рухливих, спортивних, ролевих, ділових, імітаційних – як педагогічного інструменту для моделювання ситуацій, максимально наближених до реальної професійної діяльності вчителя фізичної культури, зокрема в інклюзивному середовищі. Через ігрову діяльність студенти опановують методи адаптації фізичних вправ та спортивних змагань для учнів з порушеннями опорно-рухового апарату, вчаться регулювати фізичне навантаження, дотримуватися принципів безпечності, забезпечувати участь кожного учасника в освітньому процесі.

Важливою перевагою ігрових технологій є можливість *індивідуалізації та диференціації навчання*. Завдяки варіативності правил і завдань, тренер чи вчитель може адаптувати гру під конкретні потреби групи або окремого учня, враховуючи виявлені проблеми постави чи обмеження у рухливості. Це дозволяє ефективно поєднувати профілактичні та розвивальні завдання без ризику перевантаження учасників.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Ігрові технології є дієвим і водночас гнучким засобом формування ортопедагогічної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. Вони сприяють розвитку професійних знань та навичок, дозволяють інтегрувати профілактичні і корекційні завдання у процес фізичного виховання та формують у студентів готовність забезпечувати здоров'язбереження школярів у майбутній професійній діяльності.

Серед перспектив подальших досліджень щодо використання ігрових технологій для формування професійної готовності варто відзначити розробку навчально-методичного забезпечення для викладання дисциплін, спрямованих на розвиток ортопедагогічної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Белікова Н. О. Підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності: теорія та методика : монографія. Київ : ТОВ «Козарі», 2012. 584 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/7877>

2. Деделюк Н. А. Теорія і методика адаптивної фізичної культури : навч.- метод. посібник для студентів.

Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 68 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153580189.pdf>

3. Заплатинська А., Шевчук Л. Рухливі ігри як засіб адаптивної фізичної культури для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та інтелекту. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»* (Ніжинський державний університет імені М. П. Драгоманова). 2020. №3. С. 57–63. DOI: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2020-PP-3-57-63>

4. Колупасва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навч.-метод. посібник. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с. ISBN 978-617-09-4737-6

5. Мороз Ю. М., Остапов А. В. Особливості використання рухливих ігор у рекреаційній діяльності. *Art of medicine*. 2018. № 3 (7). С. 196–198. URL: <https://art-of-medicine.ifnmu.edu.ua/index.php/aom/article/view/131/107>

6. Осадченко Т. М., Семенов А.А., Ткаченко В.Т. Адаптивне фізичне виховання : навч. посібник. Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. 210 с. URL: http://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/5967/1/AFV_AFV.pdf

7. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук. метод. посіб. / за ред. О. І. Пометун. Київ : А. С. К., 2004. 192 с.

8. Сущенко Л. П. Особливості формування здібностей майбутніх фахівців з фізичної реабілітації в умовах сучасної парадигми вищої фізкультурної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. пр. Київ, 2015. Вип. 3(1). С. 347–350. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_015_2015_3%281%29_108*

9. Товт В. А., Маріонда І. І., Сивохоп Е. М., Сусла В. Я. Теорія і технології оздоровчо-рекреаційної рухової активності : навч. посібник для викладачів і студентів. Ужгород : Говерла, 2015. 88 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/3159>

10. Хлібкевич С., Свєртнев О. Педагогічна характеристика рухливих ігор як засобу рекреації учнівської молоді. *Педагогічні науки. 2024. Спецвипуск, м. Полтава, С. 34-39. DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2024.1.308711>*

REFERENCES

1. Belikova, N. O. (2012). *Pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii do zdoroviazberezhuvanoi diialnosti: teoriia ta metodyka* [Training future physical rehabilitation specialists for health-preserving activities: theory and methodology]: monohrafiia. Kyiv : TOV «Kozari». 2012. 584 s. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/7877> [in Ukrainian]

2. Dedeliuk, N. A. (2014). *Teoriia i metodyka adaptyvnoi fizychnoi kultury* [Theory and methodology of adaptive physical education]: navch.- metod. posibnyk dlia studentiv. Lutsk : Vezha-Druk. 68 s. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153580189.pdf> [in Ukrainian]

3. Zaplatynska, A., Shevchuk, L. (2020). *Rukhlyvi hry yak zasib adaptyvnoi fizychnoi kultury dlia ditei z porushenniamy oporno-rukhovaloho aparatu ta intelektu* [Outdoor games as a means of adaptive physical education for children with musculoskeletal and intellectual disabilities] *Naukovi zapysky. Seria "Psykhologo-pedahohichni nauky"* (Nizhynskiy derzhavnyi universytet imeni M. P. Drahomanova). №3. S. 57–63. DOI: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2020-PP-3-57-63> [in Ukrainian]

4. Kolupaieva, A. A., Taranchenko, O. M. (2019). *Navchannia ditei z osoblyvymy osvitimy potrebamy v inkluzivnomu seredovyshchi* [Teaching children with special educational needs in an inclusive environment]: navch.-metod. posibnyk. Kharkiv : Vyd-vo «Ranok». 304 s. ISBN 978-617-09-4737-6 [in Ukrainian]

5. Moroz, Yu. M., Ostapov, A. V. (2018). *Osoblyvosti vykorystannia rukhlyvykh ihor u rekreatsiii diialnosti*. [Features of using outdoor games in recreational activities] *Art of medicine*. № 3 (7). S. 196–198. URL: <https://art-of-medicine.ifnmu.edu.ua/index.php/aom/article/view/131/107> [in Ukrainian]

6. Osadchenko, T. M., Semenov, A.A., Tkachenko, V.T. (2014). *Adaptyvne fizychnе vykhovannia* [Adaptive physical education]: navch. posibnyk. Uman : VPTs «Vizavi». 210 s. URL: http://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/5967/1/AFV_AFV.pdf [in Ukrainian]

7. Pometun, O. I. (2000). *Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia* [Modern lesson. Interactive learning technologies]: nauk. metod. posib. / za red. O. I. Pometun. Kyiv : A. S. K. 192 s. [in Ukrainian]

8. Sushchenko, L. P. (2015). *Osoblyvosti formuvannia zdibnostei maibutnikh fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii v umovakh suchasnoi paradyhmy vyshchoi fizkulturnoi osvity* [Peculiarities of forming the abilities of future physical rehabilitation specialists in the conditions of the modern paradigm of higher physical education] *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seria 15, Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport) : zb. nauk. pr. Kyiv. Vyp. 3(1). S. 347–350. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_015_2015_3%281%29_108* [in Ukrainian]

9. Tovt, V. A., Marionda, I. I., Syvokhop, E. M., Susla, V. Ya. (2015). *Teoriia i tekhnolohii ozdorovcho-rekreatsiii rukhvoi aktyvnosti* [Theory and technologies of health and recreational physical activity]: navch. posibnyk dlia vykladachiv i studentiv. Uzhhorod : Hoverla. 88 s. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/3159> [in Ukrainian]

10. Khliblevych S, Sviertniev O. (2024). *Pedahohichna kharakterystyka rukhlyvykh ihor yak zasobu rekreatsii uchnivskoi molodi* [Pedagogical characteristics of outdoor games as a means of recreation for schoolchildren] *Pedahohichni nauky. Spetsvypusk. m. Poltava. S. 34-39. DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2024.1.308711>* [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

УСАТОВА Ірина – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри спортивних ігор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: теоретико-методологічні основи ортопедагогіки.

ПУСТОВАЛОВ Віталій – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент кафедри спортивних ігор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: ігорва та рухова діяльність, як засіб розвитку.

КОРОЛЬ Тетяна – старший викладач кафедри спортивних ігор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: підручники для інклюзивної освіти, активні методи навчання в інклюзивній освіті.

СУПРУНОВИЧ Вікторія – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент кафедри спортивних ігор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: компетентнісний підхід у підготовці фахівців.

ХАЛЯВКА Роман – викладач кафедри спортивних ігор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: розробка та впровадження інноваційних програм.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

USATOVA Iryn – Ph. D in Pedagogy, Senior Teacher at the Department of Sports Games Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy.

Scientific interests: theoretical and methodological foundations of orthopedics.

PUSTOVALOV Vitaliy – Ph. D in Physical Education and Sports, Associate Professor at the Department of Sports Games Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy.

Scientific interests: Play and physical activity as a means of development.

KOROL Tatyana – Senior Teacher at the Department of Sports Games Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy.

Scientific interests: textbooks for inclusive education, active learning methods in inclusive education.

SUPRUNOVYCH Victoria – Ph. D in Physical Education and Sports, Associate Professor at the Department of Sports Games Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy.

Scientific interests: competency-based approach in training specialists.

KHALYAVKA Roman – lecturer at the Department of Sports Games Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy.

Scientific interests: development and implementation of innovative programs.

Стаття надійшла до редакції 12.08.2025 р.

Стаття прийнята до друку 26.08.2025 р.

УДК 371.132

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-220-307-310

ЦУКАНОВА Наталія –

кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти

Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6480-8717>

e-mail: tsukanova-nata@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ГОТОВНОСТІ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Роботу присвячено дослідженню особливостей процесу формування педагогічної рефлексії у майбутніх учителів початкових класів в період їхньої підготовки. Для цього аналізуються проблеми підвищення вимог до особистісних і професійних якостей педагога, підвищення його соціальної цінності та самоцінності, зумовлені докорінною модернізацією та кардинальними перетвореннями системи педагогічної освіти. Показано, що в освітньому процесі важливим є перехід студентів від позицій споживача інформації до позиції творця своїх знань і самого себе, до розвитку особистісних особливостей, здійснення рефлексії результатів своєї педагогічної діяльності. Обґрунтовується правильність такого підходу до забезпечення системності оновлень вищої педагогічної освіти, з позиції якого професійна діяльність кожного педагога має бути адаптована до цих змін, а педагог має володіти сформованою здатністю розуміння самого себе та оточуючого його середовища, бути готовим до постійної самоосвіти для підвищення ефективності своєї повсякденної практичної діяльності та розвитку готовності до інноваційної діяльності. У зв'язку з цим припускається, що необхідним і найважливішим компонентом у структурі педагогічної діяльності є рефлексія як пізнання й аналіз педагогом явищ власної свідомості та діяльності, як погляд на власну думку та дії збоку. Це припущення ґрунтується на переконаності в тому, що педагогічна діяльність за своєю сутністю має рефлексивний характер, тому що, організовуючи діяльність учнів, педагог зобов'язаний оцінювати себе і правильність своїх дій з позиції своїх учнів, обов'язково брати до уваги їхні погляди, бачити їхній внутрішній світ та емоційний стан. На підставі наведених доводів робиться висновок про те, що особливо значущою професійною якістю педагога є його готовність і здатність до рефлексії.

Перспективи подальших розвідок в обраному напрямі вбачаємо в обґрунтуванні особливостей формування готовності до інноваційної педагогічної діяльності майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: підготовка майбутніх вчителів початкових класів, розвиток рефлексії, професійна діяльність, педагогічний процес, інноваційна діяльність, формування педагогічної рефлексії.

TSUKANOVA Nataliia –

Candidate of Pedagogical Sciences (Ph. D.), Associate Professor, Senior Lecturer of the Department of Pre-school and Primary school education of

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6480-8717>

e-mail: tsukanova-nata@ukr.net

FORMING PEDAGOGICAL REFLECTION IN FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS AS A CONDITION FOR DEVELOPING READINESS FOR INNOVATIVE ACTIVITY

This work is devoted to the study of the peculiarities of the process of forming pedagogical reflection in future primary school teachers during their training. To this end, the problems of increasing the requirements for the personal and professional qualities of teachers, increasing their social value and self-esteem, caused by the radical modernization and fundamental transformations of the pedagogical education system, are analyzed. It is shown that in the educational process, it is important for students to transition from being consumers of information to creators of their own knowledge and themselves, to develop personal characteristics, and to reflect on the results of their pedagogical activities. The correctness of this approach to ensuring the systematic updating of higher pedagogical education is justified, from the standpoint of which the professional activity of each teacher must be adapted to these changes, and the teacher must have a developed